

به نام او که انسان را اندیشیدن آموخت

دانشگاه علوم پزشکی تهران
معاونت آموزشی
مرکز مطالعات و توسعه آموزش
واحد برنامه‌ریزی آموزشی

شبه‌نامه تدوین و بازنگری طرح دوره‌های رشته مقطع دایر

در دانشگاه علوم پزشکی تهران

شهریور ماه ۱۳۹۹

مقدمه:

یکی از اساسی‌ترین فرایندهای آموزشی که به عنوان بنیانی مهم برای تکوین و تداوم سایر تلاش‌های عرصه آموزش، ایفای نقش می‌نماید، برنامه‌ریزی درسی است و شقوق مختلف برنامه درسی به عنوان حاصل این فرایند، همچون نقشه راه، مسیر پیش روی دست‌اندرکاران امر آموزش و قالب کلی تمامی فعالیت‌های آموزشی را ترسیم و تبیین می‌کنند. در این میان طرح دوره^۱، یکی از این شقوق است که توجه به آن از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده و طراحی دقیق عناصر کلیدی آن، راه را برای تحقق یاددهی و یادگیری اثربخش، هموار می‌سازد.

با عنایت به بند ۱۲ ماده ۲ آیین نامه شرح وظایف مراکز مطالعات و توسعه آموزش دانشگاه‌ها مصوب وزارت متبوع، برنامه‌ریزی درسی در چارچوب اختیارات داده شده به دانشگاه‌های علوم پزشکی، در زمره وظایف اصلی مراکز مطالعات و توسعه آموزش دانشگاه‌های کشور، شناخته شده و به تبع آن نظارت و پایش چگونگی اجرای تمامی مراحل این فرایند را در سطوح مختلف در بر می‌گیرد. به این ترتیب، وضعیت موجود شقوق مختلف برنامه‌های درسی از سطح کلان و برنامه درسی کشوری تا سطوح خرد و لایه‌های مرتبط با طرح دوره‌ها و طرح دروس، گستره مورد نظر برای تحقق این بند می‌باشد. از سوی دیگر با توجه به اهمیت طراحی طرح دوره‌های رشته‌مقاطع دایر در دانشگاه به عنوان یکی از شواهد تحقق استانداردهای اساسی مورد نظر در اعتباربخشی‌های جهانی، هدایت و نظارت بر روند طراحی آنها، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌باشد. با مروری بر استانداردهای نهادهای اعتباربخشی در رشته‌های مختلف اعم از پزشکی، دندانپزشکی، داروسازی و پرستاری و مامایی^۲ در حوزه برنامه آموزشی، اهمیت این موضوع بیش از پیش روشن شده و به عنوان ضرورتی اجتناب‌ناپذیر، مورد عنایت قرار می‌گیرد

افزون بر این، نتایج پیمایش «بررسی وضعیت موجود طرح دوره‌ها در گروه‌های آموزشی دانشگاه»^۳ که توسط واحد برنامه‌ریزی آموزشی مرکز مطالعات و توسعه آموزش دانشگاه انجام شد، نشان‌دهنده این موضوع بود که حدود ۷۰ درصد دروس در حال ارایه در سطح دانشگاه، فاقد طرح دوره بوده همچنین در صورت وجود طرح دوره، در بیشتر موارد، در وبسایت دانشکده‌ها ارایه نشده بودند. در عین حال، بسیاری از گروه‌های آموزشی مشارکت‌کننده در پیمایش، فاقد برنامه معین برای طراحی طرح دوره و کمیته‌ای برای نظارت بر روند طراحی طرح دوره‌ها بودند.

همچنین در تحلیل محتوای پاسخ‌های پرسش‌های تشریحی این پیمایش، عدم پیگیری دانشگاه و عدم درخواست رسمی دانشگاه و دانشکده، عدم وجود احساس ضرورت برای اجرای آن از طرف گروه یا دانشکده، عدم وجود

۱. طرح دوره به عنوان یکی از سطوح برنامه درسی، طرحی است که برای هر یک از دروس (اعم از جبرانی، پیش نیاز، اختصاصی و انتخابی) مصوب برنامه درسی کشوری، تهیه می‌شود و شامل عناصری مانند هدف‌های آموزشی و یا پیامدهای یادگیری مورد انتظار، محتوای آموزش، روش‌های آموزش، رسانه‌ها و وسایل کمک آموزشی، نقش و وظایف دانشجو، روش‌های ارزیابی دانشجو و منابع می‌باشد. برخی از متون تخصصی، عنوان «طرح درس ترمیک» را به عنوان عبارت جایگزین/ معادل این واژه، برگزیده‌اند

2. ACGME, LCME, CODA, ACPE, ANMC

3. Mirzazadeh A, Jahanshir A, Riazi S. A Survey on the Present Status of the Course Plans at Tehran University of Medical Sciences: A Prelude to Future Decisions. Strides in Development of Medical Education. 2019 Jul; 16 (1)

ساز و کارهای تشویقی و نظارتی و یا ضمانت اجرایی کافی، از جمله موانع مطرح شده برای طراحی طرح دوره بودند. افزون بر این، با توجه به نتایج پیمایش مذکور، برخی راهکارهای پیشنهادی گروه‌های آموزشی دایر در دانشکده‌ها برای مواجهه با این موانع، عبارت بودند از: درخواست رسمی موضوع از طریق آموزش دانشگاه و دانشکده، وجود برنامه‌ای برای نظارت در قالب برنامه ۴ ساله معاونت آموزشی دانشگاه در سطح دانشکده، ایجاد و یا تقویت مقررات الزام‌آور برای ارایه طرح دوره در دانشکده‌ها همچنین تشکیل کمیته نظارت بر روند طراحی طرح دوره‌ها در دانشکده‌ها، بودند. با ملحوظ داشتن اهمیت موضوع بر اساس شواهد علمی و نتایج پیمایش انجام شده در دانشکده‌های تابعه دانشگاه، اتخاذ رویکردی نظام‌مند و طراحی و پردازش نقشه‌ای تحت عنوان «شیوه‌نامه» به منظور سامان‌دهی وضعیت موجود، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر بوده و وظایف هر یک از عوامل درگیر در فرایند را تبیین و تشریح می‌نماید؛ تا به عنوان مبنایی متقن، برای برنامه‌ریزی‌ها و تصمیم‌گیری‌های آینده، مورد توجه قرار گیرد.

الزامات سامان‌دهی طرح دوره‌های رشته‌مقاطع دایر در دانشگاه

ماده ۱- ساختار و تشکیلات سامان‌دهی طرح دوره‌ها

- ضروری است هر یک از دانشکده‌ها/ بیمارستان‌ها در قالب حوزه چهارم از حوزه‌های هشت‌گانه فعالیت دفاتر توسعه آموزش، ساختار و تشکیلات ویژه حوزه برنامه‌ریزی آموزشی را مشخص نموده و متناسب با شرایط دانشکده/ بیمارستان، نسبت به تعیین ترکیب اعضای «کمیته برنامه‌ریزی درسی»، مبادرت ورزند. کمیته مذکور به عنوان زیر مجموعه‌ای از دفتر توسعه آموزش دانشکده/ بیمارستان، مسئولیت نظارت و پیگیری روند طراحی و بازنگری کلیه شقوق برنامه درسی به ویژه طرح دوره و طرح درس را در دانشکده/ بیمارستان مربوط، بر عهده خواهد داشت.^۱ اعضای این کمیته، با مشاوره مدیر دفتر توسعه آموزش و توسط معاون آموزشی^۲ هر دانشکده/ بیمارستان، با صدور ابلاغ رسمی، برای مدت دو سال انتخاب و معرفی می‌شوند. در فرایند انتخاب اعضای «کمیته برنامه‌ریزی درسی» در بیمارستان‌ها، افزون بر مشاوره با مدیران دفاتر توسعه آموزش، رایزنی با مدیران گروه‌های بالینی نیز، ضروری است.
- ضروری است اعضای «کمیته برنامه‌ریزی درسی» هر دانشکده/ بیمارستان، طی نامه‌ای رسمی به مدیر مرکز مطالعات و توسعه آموزش دانشگاه معرفی شوند.

۱. با عنایت به تبصره ۲ ماده ۴ شرح وظایف و تشکیلات دفاتر توسعه آموزش دانشکده‌ها و بیمارستان‌های تابعه دانشگاه مصوب مرداد ماه سال ۱۳۹۶ شورای دانشگاه، به منظور ایجاد هماهنگی و هم‌نوایی میان دانشکده‌ها و بیمارستان‌ها، شکل‌گیری شبکه ارتباطی و تشکیل جلسات هماهنگی، با صلاحدید رییس دانشکده/ رییس بیمارستان، امکان‌پذیر خواهد بود.

۲. بر اساس تبصره ۱ ذیل ماده ۴ شرح وظایف و تشکیلات دفاتر توسعه آموزش دانشکده‌ها و بیمارستان‌ها مصوب شورای دانشگاه، در مورد دانشکده‌هایی که بیش از یک معاون آموزشی دارند، بنابر صلاحدید رییس دانشکده، دفتر توسعه آموزش، می‌تواند به عنوان زیرمجموعه رییس دانشکده باشد. نظر به این موضوع، تنها در خصوص این نوع از دانشکده‌ها، این فرایند، می‌تواند تحت نظارت رییس محترم دانشکده، صورت پذیرد.

• ضروری است واحد برنامه‌ریزی آموزشی مرکز مطالعات و توسعه آموزش دانشگاه در کلیه مراحل تدوین و روزآمدسازی طرح دوره‌ها با برگزاری جلسات ادواری مشترک با کمیته‌های برنامه‌ریزی درسی دانشکده‌ها/ بیمارستان‌ها، ضمن رصد روند صورت پذیرفته، به منظور رفع ابهام‌های احتمالی، در صورت لزوم به ارایه مشاوره‌های تخصصی مبادرت ورزد.

تبصره ۱: در دانشکده‌ها، «کمیته برنامه‌ریزی درسی» با دارا بودن حداقل سه عضو از میان اعضای هیأت علمی دانشکده (دو عضو ثابت و یک عضو نماینده گروه آموزشی مرتبط) تشکیل شده و رسمیت می‌یابد که «دو عضو ثابت» در صورت امکان، دارای تحصیلات و سوابق مرتبط با حوزه آموزش پزشکی/ آموزش بوده و یا یکی از دوره‌های توانمندسازی آموزشی مرتبط دانشگاه اعم از دوره مهارت‌های پایه، تدبیر و ... را گذرانده باشند و با توجه به ضرورت دریافت نظرات تخصصی متخصصان رشته مرتبط با محتوای طرح دوره پیشنهادی، عضو سوم کمیته، یکی از نمایندگان گروه‌های آموزشی دایر در دانشکده بوده و بسته به محتوای تخصصی هر یک از دروس رشته مقاطع، در جلسات بررسی طرح دوره‌ها، دعوت خواهد شد.

به منظور پویایی بیشتر کمیته و با توجه به اهمیت مشارکت دانشجویان به عنوان ذینفع اصلی در فرایند آموزش، حضور نماینده‌ای از دانشجویان با پیشینه عضویت در «کارگروه دانشجویی توسعه آموزش» هر دانشکده، توصیه می‌شود.

تبصره ۲: در بیمارستان‌ها، «کمیته برنامه‌ریزی درسی» با دارا بودن حداقل سه عضو شامل «دو عضو ثابت از میان مسئولین دوره‌های کارآموزی، کارورزی و دستیاری» که در صورت امکان، دارای تحصیلات و سوابق مرتبط با حوزه آموزش پزشکی/ آموزش بوده و یا یکی از دوره‌های توانمندسازی آموزشی مرتبط مصوب دانشگاه اعم از مهارت‌های پایه، تدبیر و ... را گذرانده باشند و یک عضو نماینده گروه بالینی مرتبط، تشکیل شده و رسمیت می‌یابد با توجه به ضرورت دریافت نظرات تخصصی متخصصان رشته مرتبط با محتوای طرح دوره پیشنهادی، عضو سوم کمیته، یکی از نمایندگان گروه‌های بالینی بوده و بسته به محتوای تخصصی هر یک از دوره‌های کارآموزی/ کارورزی، در جلسات بررسی طرح دوره‌ها، دعوت خواهد شد.

تبصره ۳: با عنایت به این موضوع که در دفتر توسعه آموزش دانشکده پزشکی، ترکیبی از کمیته‌های برنامه‌ریزی و اجرایی دوره پزشکی عمومی، مسئولیت فرایند برنامه‌ریزی درسی را بر عهده داشته و این مهم را از طریق سیاست‌گذاری، طراحی، پایش و نظارت بر روند تدوین شقوق مختلف برنامه درسی از جمله طرح دوره‌های آموزشی، جامه عمل می‌پوشانند همچنین نظر به گستردگی و تنوع دوره‌های تحت پوشش آن دانشکده، «کمیته برنامه‌ریزی درسی» در دانشکده پزشکی به عنوان زیر مجموعه‌ای از دفتر توسعه آموزش، مشتمل بر سه کارگروه «آموزش پزشکی عمومی»، «آموزش تخصصی و فوق تخصصی» و «آموزش علوم پایه و تحصیلات تکمیلی» خواهد بود. بدیهی است با توجه به ساختار فعلی دانشکده، کارگروه «آموزش پزشکی عمومی»، متشکل از اعضای

دو کمیته دایر برنامه‌ریزی و اجرایی دوره پزشکی عمومی بوده و نیازی به شکل‌گیری مجدد آن نمی‌باشد. دو کارگروه «آموزش تخصصی و فوق تخصصی» و «آموزش علوم پایه و تحصیلات تکمیلی» نیز با حضور حداقل سه عضو شامل «دو عضو ثابت به عنوان نماینده معاونت‌های آموزشی مربوطه» که در صورت امکان، دارای تحصیلات و سوابق مرتبط با حوزه آموزش پزشکی / آموزش بوده و یا یکی از دوره‌های توانمندسازی آموزشی مرتبط مصوب دانشگاه اعم از مهارت‌های پایه، تدبیر و ... را گذرانده باشند و یک عضو نماینده گروه آموزشی مرتبط با هر دوره به عنوان عضو مدعو، تشکیل شده و رسمیت می‌یابد به این ترتیب، از این پس، کلیه فعالیت‌های این سه کارگروه تخصصی اعم از مکاتبات، صدور مصوبات و ارایه هر گونه گزارش، ذیل عنوان «کمیته برنامه‌ریزی درسی»، انجام خواهد شد.

ماده ۲- فرایند تدوین طرح دوره‌ها

- ضروری است دفاتر توسعه آموزش با همکاری «کمیته برنامه‌ریزی درسی» خود، نسبت به برگزاری جلسه/جلسات توجیهی برای مدیران گروه‌های آموزشی دانشکده‌ها/مسئولین دوره‌های کارآموزی، کارورزی و دستیاری در بیمارستان‌ها، اقدام نمایند تا ضمن تبیین اهمیت طراحی طرح دوره و آشنایی گروه هدف با شیوه‌نامه مصوب، در خصوص راهکارها و ساز و کارهای تشویقی متناسب با شرایط دانشکده/بیمارستان، بحث و تبادل نظر انجام شود.
- ضروری است دفاتر توسعه آموزش به منظور توانمندسازی اعضای هیأت علمی دانشکده/بیمارستان، ضمن برآورد نیاز در این عرصه و تهیه فهرست اسامی اعضای هیأت علمی متقاضی شرکت در دوره مرتبط، به یکی از دو صورت درخواست مجوز برگزاری کارگاه توسط همان دفتر و یا پیشنهاد برگزاری کارگاه در این حوزه توسط مرکز مطالعات و توسعه آموزش دانشگاه/سایر دفاتر دارای مجوز برگزاری کارگاه، در قالب نامه‌ای رسمی، مراتب را به مرکز مطالعات و توسعه آموزش دانشگاه اعلام نمایند.
- ضروری است دفتر توسعه آموزش پس از اخذ مجوز برگزاری و یا اعلام برنامه زمان‌بندی دوره‌های مرتبط در مرکز مطالعات/سایر دفاتر توسعه آموزش، به اطلاع‌رسانی گسترده موضوع در سطح دانشکده/بیمارستان، مبادرت ورزد.
- ضروری است گروه‌های آموزشی هر یک از دانشکده‌ها/مسئولین دوره‌های کارآموزی، کارورزی و دستیاری در بیمارستان‌ها، طرح دوره‌های تمامی دروس موظف خود را با توجه به نمونه چارچوب‌های مصوب پیوست شیوه‌نامه، سامان داده و پس از تأیید مدیران گروه‌های آموزشی ذی‌ربط و حصول اطمینان از هماهنگی با اسناد بالادستی^۱ و ضوابط گروه، نسخه نهایی آنها را به «کمیته برنامه‌ریزی درسی» دفتر توسعه آموزش، ارایه نمایند.

۱. به عنوان یک مصداق، ضروری است در تدوین طرح دوره‌های کارآموزی و کارورزی هر یک از بخش‌های بالینی ویژه دوره پزشکی عمومی، برنامه‌های آموزشی دوره‌های کارآموزی و کارورزی مصوب کمیته برنامه‌ریزی دوره پزشکی عمومی مد نظر قرار گرفته و در تدوین توانمندی‌های پایان دوره‌های مذکور، محورهای توانمندی مندرج در سند توانمندی‌های دانش‌آموختگان دوره پزشکی عمومی دانشگاه علوم پزشکی تهران، لحاظ گردد. این اسناد در تارنمای دفتر توسعه آموزش دانشکده پزشکی - منوی دبیرخانه پزشکی ۹۰ به نشانی <http://medicine.tums.ac.ir/edo#> قابل دسترس می‌باشند.

این کمیته نیز موظف است ضمن بررسی طرح دوره‌های ارایه شده، از کامل بودن آنها اطمینان حاصل نماید. به منظور طراحی مبتنی بر اصول علمی طرح دوره‌ها و رفع ابهام‌های احتمالی در خصوص نحوه طراحی، کمیته مذکور، موظف به نظارت بر چگونگی اجرای این فرایند و ارایه مشاوره‌های تخصصی خواهد بود^۱.

- ضروری است نسخ نهایی طرح دوره‌ها، در تارنمای هر دانشکده/ بیمارستان ارایه شوند
- تبصره: در صورت تحقق هر یک از مراحل ذیل ماده ۲ در دانشکده/ بیمارستان، به شرط ارایه مستندات حاکی از انجام مرحله/ مراحل در گزارش سالانه به مرکز مطالعات و توسعه آموزش دانشگاه، نیازی به انجام مجدد آن/ آنها نبوده و پرداختن به گام بعدی ذیل این ماده و یا ماده ۳، بلامانع است.

ماده ۳- روزآمدسازی و نظارت

- ضروری است به منظور روزآمدسازی و ارتقای کیفیت، معاونت آموزشی هر یک از دانشکده‌ها/ بیمارستان‌ها با هماهنگی دفاتر توسعه آموزش، زمان و فواصل انجام ارزشیابی طرح دوره‌ها را مشخص و به تمامی گروه‌های آموزشی دایر در دانشکده‌ها/ مسؤولین دوره‌های کارآموزی، کارورزی و دستیاری در بیمارستان‌ها اعلام کنند.
 - پس از تعیین زمان و فواصل انجام ارزشیابی، ضروری است «کمیته برنامه‌ریزی درسی» با هماهنگی مدیر دفتر توسعه آموزش، نسبت به بررسی طرح دوره‌ها، ارایه بازخورد و اعلام موارد اصلاحی اقدام نماید. بدیهی است پس از اعلام موارد نیازمند اصلاح به گروه‌های آموزشی دایر در دانشکده‌ها/ مسؤولین دوره‌های کارآموزی، کارورزی و دستیاری در بیمارستان‌ها، اعمال موارد اعلام شده در بازه زمانی تعیین شده، ضروری بوده و چگونگی انجام بازنگری در قالب یک گزارش، توسط دفتر توسعه آموزش، به معاونت آموزشی دانشکده/ بیمارستان، اعلام می‌گردد.
 - معاونت آموزشی دانشکده‌ها/ بیمارستان‌ها موظفند گزارش سالانه‌ای از روند اجرای «شیوه‌نامه تدوین و بازنگری طرح دوره‌ها» را به مرکز مطالعات و توسعه آموزش دانشگاه، ارسال نمایند.
 - ضروری است به منظور ارتقای روند اجرای شیوه‌نامه و در راستای تحقق نقش نظارتی- مشاوره‌ای مرکز مطالعات و توسعه آموزش دانشگاه، گزارش‌های ارایه شده از سوی دانشکده‌ها/ بیمارستان‌ها، توسط واحد برنامه‌ریزی درسی این مرکز بررسی شده و بازخوردهای لازم ارایه گردد.
- این شیوه‌نامه در نشست مورخ ۱۳۹۹/۶/۲۹ شورای آموزشی دانشگاه در ۱۲ بند و ۴ تبصره تصویب شده است و پس از ابلاغ، لازم‌الاجرا بوده و فرایند تدوین و بازنگری طرح دوره‌ها ویژه هر یک از دروس رشته‌مقاطع دایر در دانشگاه، با توجه به آن، صورت می‌پذیرد.

۱. نظر به اهمیت و پیامدهای مورد توجه فعالیت‌های اعضای کمیته تخصصی برنامه‌ریزی درسی و با توجه به بند پنجم «آیین‌نامه معادل‌سازی امتیازهای توانمندسازی آموزشی اعضای هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی تهران»، فعالیت‌های مشخص و دارای پیامد مورد توجه و مؤثر در جهت اصلاح یا راه‌اندازی فرایندهای آموزشی در گروه، بیمارستان یا دانشکده، در زمره فعالیت‌هایی هستند که قابلیت معادل‌سازی با امتیازات توانمندسازی آموزشی اعضای هیأت علمی را دارند. میزان امتیاز اختصاص یافته به این بند، در آیین نامه مذکور، تصریح شده است.